

Druhá pražská konference o psychologii lidského učení a řešení problému.

Psychologický ústav ČSAV v Praze organizoval ve dnech 16.- 20.července 1973 pod záštitou ČSAV a ministerstva školství, za spoluúčasti UNESCa v hotelu Internacionál II.pražskou konferenci "Psychologie lidského učení a řešení problému". Finanční i morální podporu při organizování konference poskytli také rektorát KU v Praze, národní podnik Psychodiagnostika a UNESCO. Předsedou organizačního a programového výboru konference byl ředitel Psychologického ústavu ČSAV, člen korespondent J. Linhart a výkonným tajemníkem dr.Z.Jelínková. Tématicky a organizačně navazovala tato konference na pražskou konferenci, pořádanou v roce 1969. Konference se zúčastnilo přes 200 delegátů z 21 zemí Evropy, Asie, Ameriky a Austrálie. (114 zahraničních účastníků.)

Vědecký program konference probíhal v plenárních zasedáních a v sedmi sekcích. Jednacím jazyky byla ruština a angličtina.

Po uvítacím proslovu ředitele PsÚ ČSAV prof.J.Linharta DrSc zahájil konferenci náměstek předsedy ČSAV akademik J. Poulík. V úvodním zasedání přednesli přednášky člen korespondent APN SSSR Lomov, prof. Pribram a prof.Linhart.

Prof. B. F. L o m o v (SSSR) v referátu "O systémovém přístupu v psychologii" vychází z toho, že současná etapa rozvoje psychologických věd se vyznačuje dvěma tendencemi. Jednak je to tendence vzrůstající diferenciaci psychologie, jednak tendence k aktivnímu zapojování specialistů jiných vědních odvětví do psychologických výzkumů. Obě tyto tendence jsou důsledkem složitosti studia psychologických jevů, vyplývajících především z jejich systémové povahy. Hlavním předmětem psychologického studia je *č l o v ě k*. Život člověka probíhá jako polysystémový proces a psychologie je v podstatě v "průsečíku" (na přesečení) řady věd (přírodních, společenských, technických) a musí syntetizovat a systematizovat data, k nimž se ve všech těchto oblastech dospívá. Úspěch dalšího řešení psychických problémů závisí na tom, do jaké míry se podaří reali-

zovat systémový přístup. Podmínkou této realizace je studium psychických jevů jako procesů 1) polysystémové, 2) mnohórovňové, 3) vícerozměrné a 4) vývojové povahy.

Prof. K. M. P r i b r a m ze Stanfordovy university v Kalifornii podal ve svém referátu "Brain electrical activity during stimulus and response selection" přehled svých posledních výzkumů, týkajících se elektrické aktivity mozku při učení, rozhodování a řešení problému. Oproti Scherrigtonovi, který lokalizuje základní funkční mechanismus lidského organismu do míšního motonuronu, vychází Pribram z novějších výzkumů, prokazujících, že podstatu člověka je třeba hledat v rozhodovacích mozkových mechanismech. Ve svém referátu podal přehled experimentů k oblastem těchto mechanismů rozhodování a ukázal na jejich význam pro výzkumy v oblasti řešení problémů.

Prof. J. L i n h a r t v referátu "Procesy poznávání a učení" objasnil na základě výzkumů, které provedl v poslední době v oblasti párově-asociačního učení, v oblasti znakově-pojmové identifikace, zobecňování a řešení problémů, některé nové vztahy mezi teorií činnosti, poznávání a učení. Pomocí komparace procesů v identifikačním a párově-asociačním učení se zabývá genezí významu (ve vztahu k označování) z hlediska zákona postačující pravděpodobnosti. Zároveň analyzuje rozdíly v učení ze podmínek relativně úplné a neúplné informace o úkolové situaci. Na těchto podmínkách závisí volba strategie, v níž subjekt aposteriorně ověřuje své hypotézy. Ve výzkumech (hra Domino aj.) se opakovaně projevují dva způsoby řešení problému: a) jedni řešitelé okamžitě zapojují své hypotézy do činnosti - jde o okamžité, bezprostřední rozhodování, které vede k pokusnému a často chybnému řešení; b) druzí řešitelé provádějí postupnou analýzu - jejich rozhodování závisí na kritickém hodnocení hypotézy na základě překorekce. Rozborem mechanismů těchto dvou odlišných forem regulace činnosti autor vyvozuje dva typy kognitivní samoorganizace: první (pokusnou) označuje jako samoorganizaci SO_I , druhou, spojenou s mechanismy překorekce, nazývá SO_{II} . Na základě těchto výsledků navrhuje modelové schéma řešení identifikačních problémů, simulující

některé formy identifikace, zobecňování a abstrakce; formální popis se opírá o určitou množinu predikátů a konstant.

Následovala jednání v sekcích. V sekci "Řešení problémů a heuristické programy" bylo předneseno 17 referátů. Předsedali jí F.Klix z NDR a N.V. Findler z USA s českým koordinátorem S. Vohníkem. Za nejdůležitější příspěvek lze považovat úvodní referát F. Kluxe "Současné trendy ve výzkumu řešení problémů", v němž referent vytýčil šest problémových okruhů: 1) studium strukturální organizace získávání informací, 2) užití informací a jejich přetváření ve strategie, 3) generování a použití heuristických procedur v problémovém prostoru, 4) úloha sémantických složek, 5) individuální rozdíly a 6) vývojové charakteristiky. Referáty, přednesené v této sekci, se také vskutku týkaly některého z problémů, vymezených Klixem. V oblasti vlastního řešení problémů dominovaly příspěvky Klixovy školy. V oblasti výzkumu heuristické činnosti byly předneseny dva referáty z výzkumů, prováděných pod vedením J. Linharta v PsÚ ČSAV. Další příspěvky z této oblasti byly referovány v jiných sekcích.

Sekci "Symbolické a poznávací procesy" předsedala M. Przetcznikowa z Polska a V.Schönpflug z NSR s koordinátorem M. Špačkem. Referáty, jichž zde bylo předneseno 23, lze tématicky rozdělit do čtyř následujících okruhů: 1) řeč a symbolické procesy, 2) identifikace pojmů a myšlení, 3) paměť, 4) osobnost a poznávací procesy. Většina příspěvků se týkala otázek operačního myšlení a obsahu operací, menší část metodologických otázek nebo problémů čistě teoretických. Dva referáty se týkaly výzkumů znakově pojmové identifikace, rozpracovávaných v PsÚ ČSAV, řada dalších navazovala na Piagetovy výzkumy.

14 referátů sekce "Psychologie učení a jeho modely", jíž předsedali V.V.Davydov z SSSR a B. Inhelderová ze Švýcarska s českým koordinátorem K.Balcarem, se týkalo tří tématických okruhů.

1) Otázky dynamiky vztahů mezi vnějšími a vnitřními faktory psychologického vývoje v oblasti učení a řešení problémů.

I když jsou referáty zde přednesené odrazem názorového sblížení mezi školou Piagetovou a školou Vygotského, přece jen rozdílnost v kladení důrazu na vnější (L.B.Bercfajová z SSSR, I. Lampscherová z NDR) nebo vnitřní (B.Inhelderová a M.Bovetová

ze Švýcarska) faktory trvá.

2) Rozpracování modelů, založených na logické analýze a zahrnujících i mimologické prvky. Toto se jasně projevilo především v referátu B.B. Birjukova a S.S. Masčanové z SSSR v jejich pokusu o logický rozbor komunikace a procesu učení. Intelektuální komunikaci chápou jako vzájemnou interakci heuristických systémů v průběhu kombinace predikátů. Domnívají se, že je zde možno postihnout i takové mimologické prvky jako je např. emocionální hodnocení.

3) Užití složitějších a komplexnějších modelů, vycházejících z možností současné technologie. Jde o referáty, jež vycházejí z požadavků po složitějších experimentálních projektech. Určitou odezvou na tyto požadavky je příspěvek A.Plechanova z PsÚ ČSAV v Praze, který uvedl možnosti použití počítače při řízení psychologických experimentů a popsal uspořádání, jež se realizuje v Psychologickém ústavu ČSAV v Praze.

V sekci "Aktivace a motivace" předsedali A.D. Prangišvili z SSSR a R.D. Tarte z USA za koordinátorství Z. Bureše. Předneseno zde bylo 8 referátů, z nichž za nejzávažnější lze považovat úvodní referát A.S. Prangišviliho "Učení a ustanovka", objasňující základní teoretické principy Gruzínské psychologické školy. Osobnost a učení se v Gruzínské škole studuje na základě pojmu ustanovki, jímž se označuje taková struktura jednoty a organizace osobnosti, na kterou můžeme redukovat osobnost v každém momentu její činnosti. Ustanovka představuje nejvyšší stupeň organizace podstatných lidských sil, který zprostředkuje individu u veškeré vnitřní dynamické vztahy.

V sekci "Psychofyzilogické aspekty učení a paměti" bylo za předsednictví R. Floru z Rumunska a K.H. Pribrama z USA a za koordinování C.Dostálka předneseno 6 referátů. Tématicky zde šlo o čtyři okruhy. 1) Elektrofyzilogické koreláty procesů paměti a učení, 2) vztahy mezi parametry podnětu a funkčním stavem subjektu v době učení, 3) psychofarmakologické aspekty, 4) dějiny psychofyzilogie. V posledním tématu se posuzoval příspěvek J.E.Purkyně do dějin fyzilogické psychologie.

V posledních dvou sekcích byly prezentovány především vý-

sledky předních československých pracovišť základního (v sekci "Vnímání a pozornost") a aplikovaného (v sekci "Aplikační problémy") výzkumu.

V sekci "Vnímání a pozornost", jíž předsedali Lomov z SSSR a E. Mittenecker z Rakouska s koordinátorem Z.Bohdaneckým, bylo z celkového počtu 11 referátů předneseno 9 výzkumnými pracovníky SAV a ČSAV. Společná Psychofyziologická laboratoř Psychologického ústavu ČSAV a Fyziologického ústavu ČSAV v Praze se zde podílela 6 sdělení, Ústav experimentální psychologie SAV v Bratislavě, Psychologická laboratoř ČSAV v Brně a Pedagogický ústav J.A.Komenského v Praze měly po jednom sdělení. Vesměs šlo o sdělení výsledků experimentálních výzkumů v oblasti učení, vnímání, pozornosti a myšlení.

V sekci "Aplikační problémy" předsedal R.D. Tarte z USA a koordinovala ji J.Kotásková. Předneseno zde bylo šest sdělení, která odrážejí trendy aplikačního psychologického výzkumu v Československu. Jde především o výzkum tvůrčí činnosti v běžném pracovním procesu, v řízení vědecko-výzkumných organizací v diagnostice tvůrčích talentů aj. Je třeba zde poznamenat, že otázkami aplikace se zabývala i řada sdělení (též zahraničních) v ostatních sekcích.

Zhodnocení pracovních výsledků konference přednesl na závěrečném plenárním zasedání K.H. Pribram a J. Linhart. Prof.Linhart zdůraznil, že konference přispěla k objasnění některých vztahů mezi učením, řešením problémů a strukturou lidské činnosti, mezi učením a strukturou lidské činnosti a mezi aktivační a motivační úrovní, explorační činností a učením. Význam konference v rámci širších vědeckých a společenských aspektů pak ve svých vystoupeních vyzdvihl první náměstek ministra školství ČSR prof. M. Cipro, rektor UK v Praze prof. B.Švestka a zástupce vedoucího tajemníka čl. komise pro spolupráci s UNESCO dr. E. Řezáč.

Společným rysem těchto hodnocení je zdůraznění pozitivního přínosu této konference nejen pro rozvoj vědy v dané oblasti, ale i pro podporu přátelských vztahů mezi národy. Připomeňme znovu, že na konferenci se setkala několik desítek lidí ze čtyř kontinentů světa.

Druhá pražská konference "Psychologie lidského učení a řešení problémů" předčila svými rozměry, kvalitou i úspěchem konferenci v r. 1969. Konference byla vysoce kladně přijata nejenom domácími odborníky, ale i účastníky ze zahraničí. Kladné přijetí myšlenky této konference našimi vládními i stranickými orgány se projevilo v účinné podpoře při přípravách i průběhu celé rozsáhlé akce. Konference byla se zájmem přijata i širší veřejností, jak o tom svědčil zájem komunikačních prostředků.

Na závěr nelze než uvítat požadavek, vzešlý od účastníků konferenc, aby k dalšímu setkání odborníků z oblasti teorie učení a řešení problému došlo opět za tři roky v Praze.

x x x

U příležitosti konání konference proběhla také konzultativní porada představitelů psychologických institucí a organizací z Maďarska, Bulharska, Rumunska, Německé demokratické republiky, Polska, Sovětského svazu a Československa. Cílem této porady bylo posoudit možnosti kooperace a integrace psychologických výzkumů a aplikovat jejich výsledky v praxi v duchu komplexního programu RVHP. Účastníci porady pověřili pracovní skupinu pod vedením prof. Linharta přípravou projektu jednotného komplexního programu psychologických výzkumů v zemích socialistického tábora. Projednání a případně i přijetí tohoto programu se předpokládá v polovině roku 1974 na Poradě představitelů socialistických zemí o otázkách kooperace a integrace psychologických výzkumů a praktického využití jejich výsledků.